

AZ 1922. ÉVI SEGESVÁRON TARTOTT MAGYAR FELEKEZETKÖZI ISKOLAKONGRESSZUS

Egy fehér folt a romániai magyar anyanyelvű iskolák történetében. Máig még egyetlen szakdolgozat sem tesz említést erről a nagyhorderejű eseményről, pedig a székelyudvarhelyi Székely Közélet hírt ad az előkészületekről, mozgósító cikkeket, felhívásokat¹, majd beszámolót közöl a kongresszusról, sőt a gyűlés hajdani jegyzője összegyűjti és Az 1922. évi július 30-án Sighişoara-Segesváron tartott országos iskolaügyi kongresszus Naplója címen, 1926-ban egy 30 oldalas füzetben kiadja a dokumentumokat.

Az előzmények vázolásából megtudjuk, hogy az 1919. évi párizsi egyezményben Románia kötelezettséget vállalt, hogy a területéhez csatolt részek kisebbségei számára biztosítani fogja a vallásszabadságot és a nemzetiségek anyanyelvű kultúrájának gyakorlását és művelését. Nagyrománia kormánya nem tartja tiszteletben az említett nemzetközi szerződésben aláírt vállalásait. Nemcsak a Magyarország kultúrintézményeinek támogatására megígért államszegélyek maradtak el, de az 1919. évi földbirtok törvény megfosztotta az autonóm jogkörrel rendelkező magyar egyházfelekezeteket azoktól a földbirtokoktól, amelyek a fő iskolafenntartó anyagi alapját képezték². Hiába volt az egyházak heves tiltakozása, hasztalanok voltak a kormányt jobb belátásra bíró beadványok³ és fellebbezések a genfi Nemzetek Szövetségéhez, a hatalom hajlíthatatlan maradt, s a kisebbségi sorsra jutott magyar egyházaknak szomorúan kellett ráébredniük arra a tényre, hogy csak a saját maguk erejére támaszkodhatnak, s fel kell tárnuk azokat az erőforrásokat, melyek anyanyelvű iskolák további fennmaradását biztosítják. A felekezeti iskolák a magyarságra nézve az etikai lét, az önmegmaradás feltételeit jelentették, mert az impérium-váltással megszűntek a magyar állami iskolák.

Itt vázolni szeretném az erdélyi magyar anyanyelvű oktatás két iskolatípusának vonulatát, hogy megértsük a fenti állítás jelentőségét.

A székelyföldi iskolák zömét az jellemzi, hogy az egyházi közösségek és a falusi egyházközségek tartják fenn - önerőből és a lelkészek irányításának vannak alárendelve, akik az iskolaszék segítségével oldják meg az anyagi, vezetési és fegyelmi problémákat. Az iskola tanítója a legtöbb esetben a templomi szertartás énekvezére (kántora) is. Az egyházi közösség pályázat útján választja és hívja meg a tisztség betöltésére. A fizetést és elbocsátást is ők határozzák meg. A XVI. sz.-tól a XX. sz.-ig az erdélyi magyar iskolák megőrizték ezt az autonómiájukat és demokratikus jellegüket⁴. Erdélyben a központi irányítású állami iskolatípus csak az Eötvös-féle reformtörvény után (1872) honosodik meg és terjed le, de ez nem szünteti meg a létező felekezeti (egyházi) iskolát, sőt továbbműködését segíti ajánlásokkal, tantervekkel és segélyekkel.

Az első világháború után a Nagyromániához csatolt Erdélyben, Besszarábiában, Bukovinában, Dobrudzsában, már előzőleg egyesült Havasalföldön és Moldvában, azaz Romániában, egymástól eltérő, sok mindenben különböző iskolák működnek. A más-más történelmi hagyományokkal rendelkező tartományok heterogén népességéből egy egységes román nemzetet és egy egységes román nemzeti államot megteremteni óhajtó nacionalista hatalom útjába kerül az elgondolásaitól, törekvéseitől idegen nemzeti, felekezeti autonóm iskolatípus. Az egységes nemzeti állam hűségesebb állampolgárának nevelését a központi irányítású egységes állami tantervvel működő nemzeti tantárgyakra épített világi iskolában vélte megvalósítani, ahol a román nyelvet, a románok történetét, Románia földrajzát és alkotmányát román anyanyelvű pedagógusok tanítják..

¹ Ez az eszme 1919-ben indult el, hogy azután az 1924-es Anghelculescu törvénnyel, az elemi iskolai törvénnyel, az 1925-ös magánoktatási, az 1925-ös baccalaureatusi rendelettel folytatódott, hogy eljusson a kultúrzónákat magállapító nyílt asszimilációt meghirdető terrorakciókig.

Nem csoda, ha a mérsékelt gondolkodású felvilágosult románok véleménynyilvánításra kényszerülnek. „Az államnak nincs joga megkövetelni egy néptől, hogy megváltoztassa nyelvét és vallását... Meg kell adni a lehetőséget, hogy a nem román nemzetiségek is kultúrát szerezzenek, s hogy ezt a saját kultúrájukat, tisztességüket, sőt faji önérzetüket is érvényesíthessék az állam érdekében. Ha ezt tesszük, akkor a belső ellenségeskedés is megszűnik!” - mondja Alexandru Ciucu. Simionescu - Iași-i egyetem pedagógia tanára szerint a „hazai történelmet és földrajzot a kisebbségek nyelvén kell tanítani... Ne igyekezzünk a kisebbségek anyanyelvét elrabolni.”

A nagy Nicolae Iorga 1925. dec. 7-én a kamarában mondott beszédében figyelmeztet arra a veszélyre, amely fenyegeti a románságot, ha a szélsőséges nacionalizmus nyomásának enged: „Azt hiszik, elég lesz néhány törvény, felügyelői megintés és miniszteri megtorlás ahhoz, hogy egy álnemzeti államot teremtsünk. A terrorizált emberi lélek, amely egy irányban halad, szívében gyűlölettel érkezik meg a neki erőszakkal kitűzött célhoz,...” és bosszút forral magában. Ezek pusztában elkiáltott szavak maradtak, s nem változtattak a Nagyrománia iskolapolitikáján⁵.

A magyarság már a kezdetén felmérte azt a veszélyt, amely fenyegeti az anyanyelvi oktatást, és kereste az alkalmat és módot a tiltakozásra és az önvédelemre. A Székely Közélet (1921. okt. 16-án) arról tudósít, hogy elsőnek a székelyudvarhelyi rom. kat. egyházközösség méri fel a helyzetet és találja meg az azonnali cselekvés formáját; hogy iskolafenntartás céljából bevezetik az önmegadózást. Mozgósító felhívások jelennek meg a Székely Közéletben Frölich tanár és Csiki Péter tollából. (1912. máj. 7 és 14 sz.). Ezek a cikkek összefogásra és áldozatvállalásra szólítják az erdélyi magyarságot.

Felvetődik az iskolaügyi kongresszus összehívásának gondolata. Alkalmassá látszott az 1922. évi június 3-i csíksomlyói búcsú, ahol a széles tömegekkel tudósítani lehetett volna a helyzetet és a tennivalókat. Tekintettel arra, hogy a kormány az iskolaügyet politikai kérdésként kezelte és a ferencrendiek szerint, akik az értekezlet gondolatát támogatták ugyan, de veszélyeztetve

látták a vallási, kegyességi célt szolgáló búcsú hírnevét és sikerét, valamint az a tény, hogy a búcsú inkább a katolikusságot mozgósította, elálltak a csíksomlyói színhelytől.

Az összmagyarág összehívása jó alkalomnak kínálkozott a Fehéregyházán és Segesváron rendezendő Petőfi Sándor születésének századik évfordulójának emlékünnepe, 1922. július 30-án.

A kongresszus előkészítésével és rendezésével a Magyar Szövetség központi elnöksége az udvarhelyi megyei tagozatot bízta meg.

A kormánytól kapott jóváhagyás úgy szövelt, hogy az iskola-kongresszus Segesváron legyen, nem Fehéregyházán, és a fehéregyházi ünnepélytől függetlenül tartsák, óvatosságból, az esetleges rendbontástól való félelemből. Az Udvarhely vármegyei 500 tagú szervező-rendező bizottság élén áll Pál István apát-kanonok plébános szenátor, mint elnök, társelnöke Sz. Szakáts Péter ny. Iparkamarai titkár. A felhívást aláírták még az udvarhelyi magyar egyházfelekezetek és iskolák képviselői, iparosok és birtokosok, valamint Frölich Ottó rendező bizottsági előadó és Bíró Lajos tanár, a rendező bizottság jegyzője.

A felhívást elküldték az összes erdélyi kisebbségi egyházak vezetőihez, akik egyetértő és támogató hangú válaszokkal jelentkeztek. Csak a görög katolikus és görögkeleti egyházak nem nyilatkoztak a megkeresésre, valamint az izraeliták.

Mintegy száz egyházközösség és testület jelentette be részvételét, amely a kongresszus országos jellegét biztosította⁶. Jelen voltak a püspökségeknek és az egyházaknak a fentebb közölt iratokban bejelentett képviselőin kívül:

Balázs András dr., státsi referens, Sándor József kamarai képviselő, Sz. Szakáts Péter udvarhelymegyei magyar párt elnöke, Sebesi János dr., Hindlér Fels Ernő dr., Hindlér Fels Ákos dr., Flóznik Gyula dr., Gyárfás Elemér dr., Láng Dávid apát, Bogma Miklós gondnok (Temesvár), Dobordán Károly apát, Zach Vilmos főgondnok, Verzár Ferenc egyháztanácsos (Nagyszeben), László János radnóti ker. főesperes Abosfalva, Bordos, Egrestető, Hosszuaszó, Kere-lőszentpál, Küküllővár, Magyarzsákod, Székelyvécke és Szőkefalva képviselőivel. Pekri Sándor kegyúr, Pekri Géza, Pekri Gézáné (Dicsőszentmárton), Kászoni Alajos dr., ref. lelkészi hivatal (Hátszeg), Papp József, Erdész János (Sárpatok), Fábián Lajos ref. lelkész (Algyógy), Sass Antal Csíkkarcfalva több képviselőjével, Nagy László Bernárd róm. kat. lelkész, Molnár Gyula, Molnár Zoltán (Nagyenyed), ref. lelkész egyesület képviselőjében Kecskeméti István tizenegy kiküldöttel, Ütő Béla unit. lelkész (Alsórákos), Lázár Béla főesperes tizenegy kiküldöttel (Segesvár), róm. kat. egyházközösség (Marosvásárhely), Végh Benjamins unit. lelkész, Régeni Áron (Árkos), Gál Kelemen dr., és Márkos Albert a kolozsvári unit. egyház képviselőjében, Schill József főgondnok, Boros Iván aradi róm. kat. Egyház képviselőjében, róm. kat. egyház (Székelypálfalva), Bakó István tanító a ref. egyház képviselőjében (Nagykároly), róm. kat. egyház Oroszhegy négy taggal, róm. kat. egyház Vágás öt taggal, Antonya Mihály unit. lelkész (Magyarszovát), Csergő Benedek a gyergyószentmiklósi róm. kath. egyház képviselőjében, róm. kath. egyház Nyikómalomfalva két taggal, Pál Ferenc unit. esperes három kiküldöttel az oklándi unitárius egyház-közösség képviselőjében, Sámuel Aladár a balavásári ref. egyház képviselőjében,

ben, Fekete Imre és Pál György a kiskapusi róm. kat. egyház képviselőjében, dévai főreal két küldötte, Diénes Ödön dr., Benkő Ernő a kézdivásárhelyi ref. egyház képviselőjében, székelyudvarhelyi és szombatfalvi róm. kat. egyházközösség 47 taggal, Atyha, Bözödújfalú, Etéd, Farkaslaka, Fenyéd, Homoródremete, Kadicsfalva, Bethlenfalva, Kapolnásfalva, Karácsonyfalva, Korond, Küküllőkeménfalva, Lövete, Máréfalva, Parajd, Szentlélek, Szentegyházásfalva, Székelykeresztúr, Székelylengyelfalva, Székelyszentkirály, Székelyszenttamás, Székelyvarság, Székelysombor, Ülke, Szováta, Vágás, Székelydobó, Zetelaka képviselői, Oláh Dániel főesperes a kézdiorbai espereskerület 19 egyházközösségének képviselőjével, László Ferenc a nagyernyei róm. kat. egyházközösség képviselőjében, Varga Béla lelkész 2 taggal a csekefalvi ref. egyház képviselőjében, Kovács Sándor ref. lelkész (Vajdahunyad), Jánó Albert ref. lelkész (Hátszeg), Haraly Béla a gyulafehérvári róm. kat. főgimn képviselőjében, Magyar Domokos ref. lelkész (Hosdát), Kiss István ref. lelkész (Kecstkisfalud) 5 taggal, Megyasszay Mihály ref. lelkész (Felsőcsernáton), Bíró István unit. lelkész (Kálnok), Bölöni Vilmos unit. lelkész (Székelyudvarhely), Kovács Kálmán unit. Státus (Kolozsvár), Mester János ref. lelkész és 2 tag (Szederjes), Kovács László ref. lelkész (Sztána), Péter Albert ref. lelkész (Héderfája), Nagy Lajos ref. lelkész (Székelykeresztúr), Papp Endre dr. Magyar Magyar luth. egyház képviselőjében (Hosszufalú), a székelyudvarhelyi ref. egyházközösség, a székelyudvarhelyi róm. kat. főgimnázium, a ref. kollégium, a székelykeresztúri unit. kollégium több képviselővel és a hivatalos küldötteken kívül igen sokan magánosok.

Délután 4 órakor Pál István az előkészítő bizottság elnöke megnyitja az iskolaügyi kongresszust, amelynek elnökéül a lelkes egybegyűltek Pál szenátort választják és Bíró Lajos székelyudvarhelyi főgimn. tanárt jelölik jegyzőnek.

Az elnök megnyitó beszédében többek közt megemlíti, hogy „A régi királyságban állami iskolák lévén csak, úgy vesszük észre, mintha a kormánynak az volna a törekvése, hogy a kapcsolt részekre is ezt az iskolarendszert terjeszse ki”. „Ámde nálunk az iskola nagyrészt az egyházaké volt és az ma is, amire az egyházaknak történelmi és autonóm joguk van, mely jogoktól az egyházak meg nem foszthatók, abban nem zavarhatók, sőt az általános kultúra szempontjából államilag támogatandók”... „Az erdélyi közönség ... ezekhez az iskolákhoz ezután is ragaszkodik és kész azokért áldozatot hozni.”

A kongresszus első szónoka Illés Gyula dr, az erdélyi ref. egyházkerület tanügyi előadója kijelenti „Nálunk a felekezeti iskoláknak csaknem akkora múltja van, mint a kereszténységnek. Egész magyar kultúránk mélysége és színe az egyházi iskolának köszönhető.” „Ragaszkodunk ahhoz, hogy gyermekeinket édes anyanyelvükön akarjuk tanítani, s nem nevelünk belőlük irredentákat, sem bolsevistákat, de igaz, hogy renegátokat sem!”

Bölöni Vilmos székelyudvarhelyi unitárius lelkész olvasta fel a Frölich Ottó rendezőbizottsági előadó által szerkesztett határozati javaslatot, amelynek lényegét a következőkben foglalom össze.

A történelemre hivatkozva az egyházak és iskolák embernevelő hivatásának komoly betöltését bizonyítja, ami alapul szolgál arra, hogy ezután is ragaszkodjanak hozzájuk és igényeljék tevékenységüket. Az állam védte és

támogatta ezért a hitvallásos iskolák működését. Ezt a jogot a Magyarországtól lecsatolt részeken az utódállam Románia is elismerte és az 1919 dec. 19-én kötött párizsi egyezményben kötelességként vállalta. Kéri az államsegély folyósítását és tiltakoznak az egyházak nevelési és tanulmányi hirtokainak kisajátítása ellen, mert ezek „nem egyesek-é, hanem a népé”. Kimondták, hogy mindaddig, míg az államsegély az iskolák részére megérkezik, kötelességüknek ismerik el a legmesszebbmenő anyagi áldozat meghozatalát. Ennek helyes irányítására minden vidéken iskolaügyi bizottságok megalakítását javasolja. Ezeknek feladata lenne a hitvallásos iskolák anyagi szükségleteiről a néppel egyetértve való gondoskodás az egyházi főhatóságok által meghatározott módozatok szerint.

Az iskolaügyi alakulatok központjául Székelyudvarhelyet ajánlja. (Az erdélyi róm. kat. Státusgyűlés az állandó tanügyi bizottság elnökéül Pál Istvánt nevezte ki.)

A határozati javaslat, az erdélyi hagyományos keresztény felekezetek közti türelmességre hivatkozva, jó együttműködésre szólítja fel a jelenlevőket a hitvallásos iskolákat, hogy azokat valláskülönbség nélkül mindenki használhassa.

A határozati javaslathoz hozzászólnak: Miklós István gyulafehérvári kanonok, egyházmegyei főtanfelügyelő, Imrik Zoltán nagyvárad kanonok, Makkai Sándor dr., ref. püspökhelyettes, Gál Kelemen dr., a kolozsvári unitárius főgim. igazgatója, Papp Endre dr., ügyvéd a magyar lutheránusok nevében csatlakozik az előbbiekhöz, hogy minden templomban egyazon vasárnap hirdessék ki a határozatot és ismertessék a néppel az iskolaügyi pártolásának módját. Felszólalt még Sándor József kamarai magyar képviselő is, aki a kamarai képviselők és szenátorok feladatául jelöli meg a magyar felekezeti iskolákért folytatandó harcot. Nagy Lajos székelykeresztúri ref. lelkész hétszáz magyar ref. lelkész nevében fogadja, hogy mindent megtesznek a felekezeti oktatásért.

Pál István szavazat alá bocsátja a pótvajaslattal kiegészített határozati javaslatot, amelyet lelkes hangulatban fogadnak el.

Az elnök záróbeszédében az összefogás fontosságát hangsúlyozza. Az Unzinger-kertből a Petőfi ünnepségre hívja a résztvevőket a szónok.

A kongresszusról 1922. aug. 22-én számolt be Pál István elnök a Magyar Szövetség udvarhelymegyei tagozatának értekezletén. A hozott határozatok végrehajtását öt pontban foglalja össze:

1. Jegyzőkönyv-készítés és naplószerkesztés,
2. Az egyházak képviselői tájékoztassák a főhatóságokat,
3. A határozatokat román nyelvre fordítva a törvényhozás két házának és a kormánynak el kell küldeni,
4. Írásbeli köszönet a segesvári ünneprendező bizottságnak az előkészítésért és rendezésért,
5. Frölich Ottónak és Csiki Péternek a kongresszus ötletéért, előkészítéséért, s legnagyobb rendezői hozzájárulásukért külön elismerés és köszönetnyilvánítás,

A kongresszust követően 1922 szeptember havában a magyar egyházak fejei kiadták az iskolai adózást elrendelő pásztorleveleiket.

A segesvári felekezeti közti iskolaügyi kongresszus jelentőségét abban látom, hogy:

- összefogásra szólította az erdélyi magyar felekezeteket a nemzeti elnyomás és asszimilációs törekvésekkel szemben,

- az iskola (anyanyelvi) fenntartás érdekében a saját erőforrások felkutatására és igénybevételeire, áldozatvállalásra szólította fel a magyarságot,

- tudatosította az erdélyi magyarsággal, hogy könyöradományokra nem számíthat az elnyomó hatalom részéről, csak kemény és következetes politikai harc árán követelhetik jogaikat a széles néptömegek bevonásával.

Látványos eredmények így sem születtek, sőt a fokozatos elsorvasztás politikája teret nyert, mert ha csak a gyulafehérvári róm. kat. Egyházmegye elemi népiskoláira vetünk egy pillantást, láthatjuk az iskolák számának apadását. Pl. 1920/21 tanévben 265 népiskola, 1923/24 tanévben 209 népiskola, 1930/31 tanévben 197 népiskola (amelyből német nyelvű 3, 1 örmény, 3 óvoda)².

De mégis elmondhattuk, hogy Isten tudja, hogy, de valahogy léteztek a magyar anyanyelvű felekezetek iskolái az 1948. aug. 3-i államosításig (ún. tanügyi reformig), amikor a magyarság legfőbb támaszától, az egyházaktól szakították el az iskolát és a kommunista-ateista-internacionalista szellemben való nevelés szolgálatára rendelték a kenyerüket féltő tanítókat.

Jegyzetek:

¹ Csíki Péter: A székely anyaváros üzenete az erdélyi magyarságnak, Székely Közélet, V. évf., Székelyudvarhely, 1922. május 7.

Csíki Péter: Nagy szóval kiáltok, Székely Közélet, V. évf., Székelyudvarhely, 1922. május 14.

Frölich Ottó: Mozduljon meg a Székelyföld, V. évf., Székelyudvarhely, 1922. május 14. Gegő Simon: Pünkösdi, tetterős lélek kell. Székely Közélet, V. évf. 23. sz., 1922/VI. 4.

² Márton József: Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története, Gyulafehérvár, 199, 153-154.

³ Mikó Imre: Huszonkét év, Studium Kiadása, Budapest, 1941, 29-30, 50-53, 74-75;

⁴ Dankanits Ádám: Az oktatásügy keletkezéséről a Székelyföldön, Korkunk, 1971, 11. sz. 1734..l.

⁵ Dr. Gál Kelemen: A nemzeti nevelés román fogalmazásban, Erdélyi Múzeum XXXV. kötet, Új évf. I., 1930. 1-3 sz. 35-40.

⁶ Az 1922. évi július 30-án Sighişoara-Segesvárt tartott országos iskolaügyi kongresszus Naplója. A kongresszusi iratok alapján összeállította: Bíró Lajos főgimnáziumi tanár, a kongresszus jegyzője. Könyvnyomda R.t. Odorhely - Székelyudvarhely, 1926, 16 l.

SAS PÉTER (közlő)

KELEMEN LAJOS LEVELE PÁKEY LAJOSHOZ

A két nevet bizonyára nem kell bemutatnom az olvasók előtt. Kelemen Lajos történettudóst, az Erdélyi Múzeum-Egyesület legendás levéltárosát és Pákey Lajos építész, az unitárius kollégium és a New York szálloda (hajdan „nyeho”, ma Continental) tervezőjét - csak példaként említve ezeket a műveit. A levél megírásának időpontjában Kelemen Lajost az Erdélyi Múzeum levéltárosának hívta meg. Ettől az időponttól eredeztethető hősiesség harca a levéltári anyagok megmentéséért és közgyűjteménybe való helyezéséért. Ilyen ügyben fordult Pákey Lajoshoz is, aki ekkor - a történelmi hűség kedvéért teljes címen jelölve - a m. kir. állami I. Ferenc József Iparmúzeum igazgatója volt.

ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET

152-1918.

Nagyon tisztelt Igazgató úr!

Szeptemberben múlt két éve, hogy először voltam hátor Igazgató úrnak családi levelei örökös megőrzésére becses figyelmébe ajánlani az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárát s most szeptember 23-án vagy 24-én este megújítottam kérésemet. Mind a két alkalommal az az aggodalom vezetett, hogy midőn 1916 nyarán a leveles ládák egyikét láttam, annak anyaga már akkor penészes és dohos volt s azóta az ezzel járó romlása az anyagnak bizonyosan jelentékenyen előre haladt.

A penészedéssel és megrothadással járó levéltári veszélyt jól ismerve és attól az Igazgató úr tulajdonában levő családi emlékeit is őszintén féltve, ma éppen egy őrizetünkbe jutott családi levéltár néhány ily módon tönkrement csomója eszembe juttatta Igazgató úr levelesládáit s valósággal lelkifurdalást éreztem, midőn az Iparmúzeumba Igazgató úrhoz bemenne nem találtam ott s a Nagyságos Asszonytól telefonon azt is megtudtam, hogy Budapesten van és így levelei ügyében csak hazajövelekor intézkedhetik.

Nekem szomorú memento volt a ma kezembe került, a penész és nedvesség miatt megévedött levelek csomója. Kötelességemnek érzem Igazgató úrnak újra ajánlani az E. N. Múzeum levéltára szolgálatát és sietős intézkedését kérni, hogy a további pusztulást megállítsuk.

A Levéltár az anyagot készséggel átveszi Igazgató úr és a Pákey család örökös letétjeként, tulajdonjuk főnntartásával őrizetébe. Most a még tartó szép őszi napokon pár nap alatt az anyagot ki lehetne szárítani és takarítani s a legszükségesebb konzerváló munkát is el lehetne még a tél előtt vele végezni s szellőztetés mellett a tavaszon ismételt konzerváló eljárások után talán sikerül a pusztulásnak gátat vetni. Most az iskolákban szünet lévén, onnan két-három járatos és megbízható tanítványom és jóra való új fiatal szolgánk se-